

ՑԱՆԿ

Հայաստանի Հանրապետության համայնքներում և Երևանում կիրառվող ազգային ուտեստների, մաս 5-րդ
(231- 250 տարրեր)

«Հովհաննես Շարամբեյանի անվան ժողովրդական արվեստների թանգարան» ՊՈԱԿ

N	Ուտեստի անվանումը	Պատրաստման եղանակը և բաղադրատոմսը (մինչև 100 բառ)	Իրականացման վայր, համայնք	Ուտեստի լուսանկար
231.	Ավելուկով փթրուկ	Չորացրած ավելուկը դնում են եռման ջրի մեջ՝ թողնելով մեկ ժամ, որպեսզի դառնությունը դուրս գա, որից հետո ավելուկը կտրատում են և եփում: Եփված ավելուկը թողնում են մի կողմ: Եռացրած ջրի մեջ լցնում են խմորից նախօրոք պատրաստված գնդիկները և եփում մի քանի րոպե: Պատրաստում են սոխեռած, համեմում աղ ու պղպեղով, ավելացնում եփած ավելուկը, խմորի գնդիկներն ու ջուրը: Մատուցելիս ավելացնում են ճզմած սխտոր:	Տավուշի մարզ, Աչաջուր համայնք	
232.	Կորթ-կորթ (կորկոտ)	Խոզի գլուխը լավ եփում են, այնքան, որ միսը ոսկորներից առանձնանա: Վերջում մսին ավելացնում են ձավար ու շարունակում եփել: Ուտեստին ավելացնում էին միայն աղ: Այս ուտեստը հնում պատրաստել են հարսանիքների ու տոնական հանդիսությունների ժամանակ:	Տավուշի մարզ, Աչաջուր համայնք	

233.	Տավարի հարիսա մսով	<p>Աչաջուրում հարիսան պատրաստում են մեծ պղինձներով: 5-6 կգ ծավարին ավելացնում են այդքան էլ տավարի թելահան արված միս և 10-12 լիտր մսի արգանակ, 3 կգ աղացած սոխ: Լավ հարում են, ավելացնում 1-1.5 կգ կարագ, աղ և աղացած սև պղպեղ:</p> <p>Հիշատակվում է հնագույն ժամանակներից և կենսունակ է առ այսօր: Աչաջուր համայնքում այն հոգեհացի հիմնական ծիսական ուտեստն է:</p>	Տավուշի մարգ, Աչաջուր համայնք	
234.	Բիշի	<p>Ալյուրով, ջրով ու մի փոքր աղով թույլ, փափուկ խմոր են պատրաստում: Առանձին կաթսայի մեջ առատ տնական յուղ են հալեցնում ու մեջը ալյուր ավելացնում:</p> <p>Խմորը բաժանում են գնդերի, գրտնակով բացում, շերտի վրա ցանում են շաքարավազ ու ավելացնում նախապես տաքացրած յուղի ու ալյուրի խառնուրդը: Խմորը փաթաթում են գլանաձև, ոլորում ու թեքությամբ կտրատում: Եփում են սաջի վրա:</p> <p>Վարդավառի տոնին այսօր էլ համայնքի գրեթե բոլոր ընտանիքներում պատրաստում են այս խմորեղենը:</p>	Տավուշի մարգ, Աչաջուր համայնք	

235.	Կուրկուտ	<p>Անհրաժեշտ մթերքներ.</p> <p>Խոզի տոտիկներ, խոզի գլխի ճարպային և մսային հատվածներ, սպիտակ ցորեն, աղ, ջուր:</p> <p>Կաթսայի հատակին վանդակաձև շարում են խաղողի փայտե մատեր (արքաղ): Վերջինիս վրա շարում են ճարպի և մսի կտորները, վրան ավելացնում ցորենի մի շերտ:</p> <p>Ցորենի վրա շարում են նախապես մեջտեղից երկարությամբ կիսված խոզի տոտիկները, ճարպի ու մսի կտորներ: Դրանց վրա ավելացնում են ցորենը:</p> <p>Կաթսայի մեջ ավելացնում են աղ և սառը ջուր՝ այնքան, որ ծածկի ցորենի շերտը: Եփում են մարմանդ կրակով:</p>	Արցախ, Հաթերք	գյուղ	
236.	Քլնգյոշ	<p>Անհրաժեշտ մթերքներ. թան կամ չորաթան, ալյուր, յուղ, սոխ, ջուր, աղ, կարմիր պղպեղ:</p> <p>Թանի մեջ լուծել մի փոքր ալյուր, դնել կրակին՝ ավելացնելով նախապես պատրաստված խմորի եռանկյունաձև կտորներ: Առանձին պատրաստել սոխեռած՝ համեմված սխտորով և կարմիր պղպեղով: Խմորի կտորներով եփված թանը մատուցվում է տաք: Վրան ըստ ճաշակի, ավելացվում է սոխեռածը: Կարելի է ձևավորել կտրատած համեմով:</p>	Արցախ, Հաթերք	գյուղ	

237.	Խաթխաշ	<p>Ուտեստը պատրաստվել է բացառապես ծմռանը: Հնում այն հիմնականում պատրաստել են փռում՝ հաց թխելուց հետո, երբ դեռ օջախը տաք էր՝ կրակի ջերմությունը զուր չկորցնելու նպատակով:</p> <p>Բաղադրիչներն էին՝ հատ լոբին, ցորենն ու եգիպտացորենի հատիկները, որը Աչաջուրում դրալի էին կոչում: Ըստ արագ խաշվելու հերթականության առաջինը լցնում էին եգիպտացորենը, քանի որ այն ամենաերկարն էր եփվում, հետո՝ լոբին, իսկ վերջում ավելացնում էին ցորենը: Խաթխաշը խաշում էին սովորական ջրով, մեջը ավելացնում միայն աղ, իսկ երբեմն էլ՝ կտրատած սոխ ու կծու՝ պոժ (մանր կծու պղպեղներ) էին ավելացնում: Եփվելու ընթացքում անընդհատ սառը ջուր էին ավելացնում, որ չկպչեր: Խաթխաշը մենակ չէին ուտում: Պարտադիր հրավիրում էին հարևաններին ու հարազատներին: Քանի որ պատրաստման գործընթացը երկար էր տևում, ուստի հաճախ չէին պատրաստում: Իսկ ինչ էլ որ մնում էր, բաժանում էին դրկիցներին: Ուտեստը տեղում առ այսօր էլ կենսունակ է, սակայն փոփ փոխարեն այն այսօր սովորական գազօջախների վրա են պատրաստում:</p>	Տավուշի մարգ, Աչաջուր համայնք	
238.	Ռչխարի արյուն	<p>Ռչխարը մորթելուց անմիջապես հետո հավաքում են արյունը և լցնում սառը ջրով լի տարայի մեջ: Լերդացած արյունը տեղափոխում են կաթսայի մեջ և եփում: Եփվելուց հետո ստացված զանգվածը տեղափոխում են սկուտեղի մեջ: Իսկ սառելուց հետո դանակով կտրատում են ու ձեռքերով տրորելով մանրացնում: Կարելի է համեմել աղով ու համեմունքներով և այդպես մատուցել:</p> <p>Մեկ այլ տարբերակով ռչխարի փորոտիքից տապակա են պատրաստում են և մատուցելիս ավելացնում արյունից պատրաստած եփուկը: Վարդավառի տոնակատարության ժամանակ</p>	Տավուշի մարգ, Աչաջուր համայնք	

		պատրաստվող այս ուտեստը այսօր էլ կիրառելի է:		
239.	Սերոցք	Թարմ կաթը լցնում են լայնաբերան (5-6 դույլ տարողությամբ) թասերի մեջ, եփում շատ մարմանդ կրակի վրա: Որոշ դեպքերում թասի հատակին լցնում են մի շերտ բրինձ, որպեսզի կաթը չկաչի ու ավելի արագ թանձրանար: Հենց կաթը հասնում է եռման աստիճանի ու բարձրանում, կրակից վերցնում են: Կաթը չափտի եռա ու երեսին կապած սերը չափտի պատռվի: Այս գործողությունը կրկնում են երեք օր շարունակ: Վերջում կաթի հաստ է շերտ գոյանում և այն վարդագույն է դառնում: Գոյացած շերտը տեղափոխում են սկուտեղի մեջ, կտրատում ու ճաշակում: Որոշ դեպքերում այս ուտեստին ավելացնում են նաև մեղր: Այն համարվում է շատ սննդարար ուտեստ և էներգիայի մեծ աղբյուր:	Տավուշի մարգ, Աչաջուր համայնք	
240.	Վանա քյալագյոշ	<p>Անհրաժեշտ մթերքներ՝ չորաթան, սոխ, ոսպ, տնական յուղ, չորացրած ծիթրոն:</p> <p>Չորաթանի գնդերը լավ մանրացվում են հավանգի մեջ: Զանգվածը լցնում են պղնձի մեջ, գոլ ջրով բացում՝ մինչև չորաթանի լիարժեք լուծվելը և դնում մարմանդ կրակին: Առանձին եփում են ոսպը և ջրքամում: Պատրաստի ոսպն ավելացվում է եռացող չորաթանին: Երկուսից երեք գլուխ սոխը կտրատում են օղակաձև և տապակում առատ յուղով: Խորը ափսեի մեջ շարում են խորանարդաձև կտրատած լավաշ՝ թարմ կամ չոր: Թանապուրը լցնում են լավաշի վրա, վրան ավելացնում սոխեռածը: Մատուցելիս ուտեստին ավելացնում են չորացրած ծիթրոն: Ուտում են գդալով կամ լավաշով: Կերակուրը այսօր էլ պատրաստում են վանեցիների սերունդները:</p>	Ք. Երևան	

241.	Վանա հարիսա	<p>Անհրաժեշտ մթերքներ. Տնական հավ, ձավար, յուղ, աղ: Այս հարիսայի առանձնահատկությունը նրանում է, որ այն եփվում է ամբողջ գիշեր՝ մարմանդ կրակի վրա: Հավը բաժանում են մասերի, վրան ավելացնում են ջուր և դնում կրակին: Եռը գալուն պես վերցնում են վրայի փրփուրը և ավելացնում նախօրոք թրջած ձավարը: Ժամանակ առ ժամանակ հարիսան խառնում են փայտե գդալով: Երբ ջուրը պակասում է, սկսում են հարիսան ավելի հաճախակի հարել /կոճել/: Հարելու ընթացքում միսը ոսկորից առանձնանում է: Խառնելու ընթացքում արդեն անջատված ոսկորներն ու կաշին հեռացնում են: Անհրաժեշտության դեպքում եփելու ընթացքում ավելացնում են մի քիչ ջուր: Պետք է ստացվի միասեռ զանգված, ձավարի հատիկները չպիտի երևան: Վերջում ավելացնում են աղ: Եփվել է տոնական օրերին: Մատուցվում է տնական առատ յուղով: Կերակուրը այսօր էլ պատրաստում են վանեցիների սերունդները:</p>	Ք. Երևան	
242.	Սյունիքի խաշիլ	<p>Անհրաժեշտ մթերքներ. բոված, աղացած ցորեն, յուղ (կարագ), չորաթան:</p> <p>Ցորենը եփում են նախօրոք եռացրած ու աղ արած ջրում: Եփում են մինչև խյուս դառնալը: Չորաթանը մի քանի ժամ թողնում են եռացրած ջրում, իսկ հետո հարում այնքան, մինչև չորաթանից կստացվի թանից քիչ ավելի թանձր զանգված: Տնական յուղով սոխեռած են պատրաստում: Առանձին ափսեի մեջ լցնում են ցորենը, տալիս բրզաձև տեսք, մեջտեղը փոս անում, լցնում յուղը, իսկ կողքերին ավելացնում թանը ու ճաշակում:</p>	Սյունիքի մարզ, ք. Կապան	

243.	Կոնչոլ	<p>Անհրաժեշտ մթերքներ. մի քանի օրվա հաց, տնական յուղ, սոխ, եռացրած ջուր, կարմիր չոր պղպեղ, հավկիթ, տոմատ, չորացրած ուրց, աղ:</p> <p>Առատ յուղով սոխեռած են պատրաստում, ավելացնում կարմիր պղպեղ, տոմատ՝ ըստ ճաշակի, եռացրած ջուր, իսկ վերջում կարելի է նաև հարած հավկիթ լցնել: Պատրաստի արգանակը դնել մի կողմ: Մատուցվող ափսեի մեջ լցնում են նախապես կտրատած հին հացը և պատրաստի արգանակը շերտփով լցնում հացերի վրա: Թողնում են մի քանի րոպե: Հացի փափկելուց հետո վրան ավելացնում են չորացրած ուրց: Պատրաստում են նաև Տավուշի մարզում:</p>	Գեղարքունիք մարզ, գ. Թթուշուր	
244.	Դդմով ճաշ	<p>Անհրաժեշտ մթերքներ. դդում, կարտոֆիլ, բրինձ, կորիզով ծիրանաչիր, սոխ, տնական յուղ, աղ, կարմիր պղպեղ:</p> <p>Դդումը և կարտոֆիլը խորանարդածև կտրատում են, միասին եփում, ընթացքում ավելացնում են բրինձը, կորիզով ծիրանաչիր, աղ, կարմիր պղպեղ: Առանձին առատ յուղով սոխեռած են պատրաստում և ավելացնում ապուրին:</p>	Գեղարքունիքի մարզ, Գ. Հացառատ	

245.	Դդումով խյուս	Անհրաժեշտ մթերքներ. դդում, բրինձ, չամիչ, սոխ, տնական յուղ, աղ կամ շաքարավազ: Դդումը բրնձի հետ եփել, տրորել, ավելացնել նախապես լվացած ու թրջած չամիչ: Ստացված խյուսի վրա վերջում ավելացնել սոխեռած և աղ: Կարելի է աղի փոխարեն ավելացնել շաքարավազ:	Գեղարքունիքի մարզ, Հացառատ գ.	
246.	Զրով ճաշ	Անհրաժեշտ մթերքներ. Աղջանաբաղ տեսակի ծիրանի չիր, աղացած ձավար: Ծիրանի չիրը լավ լվանում են, թրջում, որ մի փոքր փափկի: Եփում են մինչև մի փոքր թանձրանալը, ավելացնում աղացած ձավարը և շաքարավազ՝ ըստ ճաշակի: Ճաշատեսակը պատրաստել են Մեծ պահքի ավագ ուրբաթ օրը՝ Զատիկին ընդառաջ:	Արագածոտնի մարզ, գ. Մելիք	
247.	Ղանձիլով քոչիկ	Անհրաժեշտ մթերքներ. սոխուկ (ղանձիլ), ձավար, սոխ, կարտոֆիլ, տնական յուղ, կարմիր պղպեղ, աղ: Նախօրոք թթու դրած սոխուկը, մանր կտրատում են, եփում, այնուհետև ավելացնում կարտոֆիլն ու ձավարը: Առանձին պատրաստում են սոխեռած, որի մեջ ավելացնում են կարմիր պղպեղ: Վերջում արդեն եփված զանգվածի վրա ավելացնում են սոխեռածն ու աղն՝ ըստ ճաշակի: Կերակրատեսակը պատրաստել են հիմնականում ձմռանը: Սոխուկ բուսատեսակը հավաքելու համար Մելիք գյուղի բնակիչները հատուկ խմբերով բավականին երկար ճանապարհ են կտրում դեպի Վանաձորի սարեր:	Արագածոտնի մարզ, գ. Մելիք	

248.	Թթվով, ձավարով կոլոլակ	Անհրաժեշտ մթերքներ. թթու դրած կաղամբ, գլուխ սոխ, տնական յուղ, կարմիր պղպեղ, աղ: Թթու կաղամբի թերթիկները խորանարդաձև կտրատում են: Ձավարն առանձին թրջում են, վրան ավելացնում տնական յուղով պատրաստված սոխեռածը, կարմիր պղպեղ և աղ: Ձավարից պատրաստում են կոլոլակներ և եփում, ավելացնում են խորանարդաձև կտրատած թթու կաղամբը:	Արագածոտնի մարզ, գ. Մելիք	
249.	Ղազով տոլմա	Անհրաժեշտ մթերքներ. սագի միս, ձավար, չորացրած կանաչիներ, տոմատի մածուկ, կարմիր պղպեղ, աղ: Սագի միսը լվանալ, հեռացնել ավելորդ հատվածները, մասնատել, լավ ծեծել թակիչով, մանրակրկիտ լվանալ: Ոսկորները սովորաբար չեն հեռացնում: Դրանք հեռացնում են ուտելիս: Արդեն լավ ծեծած ու մանր կտրատած սագի մսին ավելացնում են ձավար: Քանի որ սագի միսը բավականին յուղոտ է, ձավարն իր մեջ է քաշում ավելորդ յուղը: Չանգվածին ավելացնում են չորացրած ռեհան, սամիթ, համեմ, աղ, կարմիր պղպեղ: Տոլման փաթաթում են թարմ կամ թթու դրված կաղամբի թերթիկներով: Ըստ ցանկության՝ ավելացնում են տոմատի մածուկ և եփում:	Արագածոտնի մարզ, գ. Մելիք	
250.	Քեղով ճաշ	Անհրաժեշտ մթերքներ. թթու դրած կամ թարմ քեղ, կարտոֆիլ, գլուխ սոխ, կարմիր պղպեղ, աղ: Թարմ կամ թթու դրած քեղը մանր կտրատում են, եփում, ավելացնում են մանր խորանարդաձև կտրատած կարտոֆիլը: Վերջում ավելացնում են սոխեռածը, կարմիր պղպեղն ու աղը: Համարվել է ձմեռային կերակուր և պատրաստել են ձմռան ամիսներին:	Արագածոտնի մարզ, գ. Մելիք	